



Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/usakead/>

TÜRKİYE'DE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

A REVIEW ON CITIZENSHIP EDUCATION IN TURKEY

İpek Som*
Hakan Karataş**

* Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, som.ipek@gmail.com

** Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, hkaratas@yildiz.edu.tr

Özet: Bu çalışmada, Türkiye’de ilk ve ortaöğretim seviyesinde vatandaşlık eğitiminin, öğretim programı, okulda öğrenci ve veli katılımı, öğrencinin topluma katılımı, ölçme ve değerlendirme, öğretmen ve müdürlere destek sağlama boyutları altında incelenmesi amaçlanmıştır. Konu ile ilgili yapılmış bilimsel araştırmaların sonucunda elde edilen temel bulgular incelenmiş ve sunulmuştur. Çalışmanın sonucunda; vatandaşlık eğitiminin 2014-2015 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ilköğretim 4. sınıfta zorunlu bir ders olarak okutulmasının yanı sıra diğer derslere entegre edilerek verilmesi, kazanımların süreklilik kazanması açısından önemli görülmektedir. Dersin kazanımlarının, sosyal katılımı destekleyen ve çok kültürlülüğe duyarlı nitelikte geliştirilmesine dikkat çekilmektedir. Etkili bir vatandaşlık eğitimi için, kullanılan öğretim yöntemlerinin, vatandaşlık eğitimine ilişkin bilginin yanı sıra beceri ve tutumları da kazandırabilecek özellikte olması, sınıf dışı öğrenme etkinliklerinin artırılması ve farklı tekniklerin dahil edildiği süreç odaklı değerlendirmeler önerilmektedir. Ayrıca demokratik bir okul kültürü yaratabilmek için öğretmen ve okul yöneticilerinin yeterliliklerinin ve okul-aile işbirliğinin önemi üzerinde durulmuştur. Araştırma sonuçlarının, Türkiye’de vatandaşlık eğitiminin etkililiğinin artırılmasında uygulayıcılar ve araştırmacılar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık eğitimi, öğretim programı.

Abstract: In this study, it was aimed to review the citizenship education at primary and secondary level in Turkey under the five sections: curriculum and structure, the participation of students and parents in school, students’ community involvement, assessment and evaluation and support for teachers and principals. Key findings of the scientific research on the subject were examined and presented. In conclusion; it has found important in terms of the continuity of acquisitions that the citizenship education is to be taught as a compulsory subject in elementary school at grade 4th in the 2014-2015

academic year as well as integrated into other subjects. It has been noted to develop the course acquisitions supporting the social inclusion and in a nature of sensitive to multiculturalism. For an effective citizenship education it has been recommended that the teaching methods used should provide knowledge as well as skills and attitudes related to citizenship education, extra-class activities should be increased and process-oriented evaluation including different techniques. Also the importance of teacher qualifications and school administrators and school-family collaboration is emphasized in order to create a democratic school culture. The research findings may be guiding practitioners and researchers to increase the effectiveness of citizenship education in Turkey.

Keywords: Citizenship education, curriculum.

Giriş

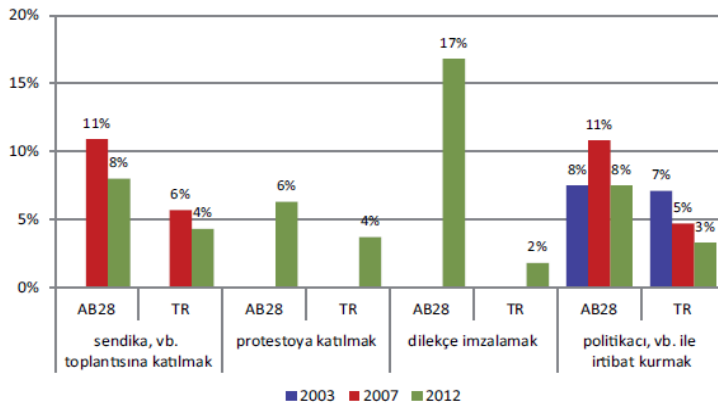
Genç bireylerin yetişkinlere oranla daha düşük düzeyde politik bilgi, ilgi ve davranış göstermeleri nedeniyle, gençlerde algılanan sosyal ve siyasal yabancılaşma eğilimiyle mücadele amacıyla hükümet girişimlerinde gençlerin eğitimi ön plana çıkmaktadır (Biesta ve Lawy, 2006). Bireylerin sahip olduğu politik ilgi ve bu politik süreçlere ne ölçüde doğrudan katıldığı, bireyin siyasal katılımını belirlemektedir. Altan (2011) siyasal katılımı; toplumsal faktörlerin etkisiyle bireyin sahip olduğu siyasal ilgi ve eğilim olarak tanımlamaktadır. Bireylerin siyasete katılımı toplum yapısından etkilendiği kadar bireyin toplum içindeki yeri, siyasal sistemin yapısı, ailenin bu konuda bilgilendirici olması, bireyin içinde bulunduğu gruplar, mesleği ve işi gibi faktörler de bireyin siyasete olan ilgisini büyük oranda etkilemektedir. Siyasal katılım üzerinde büyük oranda etkisi olan bir diğer toplumsal yapı ise okullardır. Eğitimin sahip olduğu siyasal işlev; çocuğun siyasal açıdan sosyalleşmesini sağlayarak, ülkenin siyasal yapısı ve işleyişi hakkında bilinçlendirmesi ve bu süreçlere katılımını arttırmasıdır (Tazebay, 2009). Eğitimde kullanılan ders kitapları, çocuğun okul içerisinde katıldığı sosyal ve kültürel aktiviteler ve içinde bulunduğu arkadaş çevresi yoluyla eğitim bireylerin siyasal kültürünü biçimlendirmektedir.

Bruen (2014), bireylerin siyasal süreçlere katılım için ilgisini uyandıran iki farklı faktörden bahsetmektedir. Bunlar siyaset eğitimi programları ve siyaset eğitimi sırasında sınıf uygulamalarının doğasıdır. Bunlara ek olarak siyasete ilgi duyulmasını sağlayan, siyasal değer yargılarının ve davranış kurallarının bireylere kazandırılmasında aracı olan alt unsurlarda bulunmaktadır. Okul ya da kurum iklimi, uyumsuzlukların ve görüşlerin paylaşıldığı açık bir sınıf iklimi, sınıfta öğrenci merkezli yaklaşımın uygulanması ve izlenen ahlaki kurallar, öğrencilerin siyasete ilgi duymasını ve aktif katılımını etkilemektedir.

Siyasi katılımı önemli bir göreve sahip olan eğitimin yanı sıra, siyasi katılım birçok bireysel ve çevresel faktörden etkilendiğinden dolayı bireylerin politik ilgisi, değer yargılarını ne ölçüde kazandığı ve sonucunda da aktif olarak siyasete katılım düzeyleri farklılaşabilmektedir (Quintelier, 2013). Altan (2011), siyasete katılma düzeylerini üç basamakta ele alarak düşük siyasal bilinci, hiç katılmama olarak ifade etmiştir. Orta düzeyde, bireyin oy kullanma yoluyla siyasete katılımı biraz daha fazla siyasi ilgiye işaret etmekte ama yetersiz görülmektedir. Son olarak en üst düzeyde siyasi katılım; siyasi partilere üye olma, siyasal eylemlere katılma, seçim kampanyalarında yer alma, toplantılara katılma ve siyasal bir mevkide aday olma olarak tanımlanmaktadır. Banks (2008); sahip olunan yasal haklar ve zorunluluklara uyma, oy kullanma, aktif olarak var olan sosyal ve politik yapıların desteklenmesi ve korunması için eyleme geçmenin de ötesinde olan dönüştürücü vatandaşlık kavramından bahsetmiştir. Banks; siyasal katılımın en üst düzeyi olarak tanımladığı dönüştürücü vatandaşlık kavramını; var olan yasalar ve düzenlemelerin ötesine geçerek sosyal adaletin sağlanması amacıyla ilke ve idealleri gerçekleştirmek için

tasarlanan eylemler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal adaletin sağlanması adına yasal yapı ve sözleşmelerin zorlanabileceği veya ortadan kaldırılabileceği ifade edilmiştir. Bu bağlamda; bireyin sahip olduğu hak ve zorunluluklar konusunda bilince sahip olması ve oy vermesi yetersiz görülmekte ve üst düzeyde siyasi katılım, bireyin aktif olarak gerçekleştirdiği eylemleriyle ilişkilendirilmektedir.

Türkiye’de 2007-2012 yılları arasındaki siyasi ilgi ve katılım eğilimlerine ilişkin Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırmalı olarak veriler sunan Avrupa Fonu 2014 raporu incelendiğinde Avrupa Birliği ülkelerinde siyasette yer alma artarken, Türkiye’de zaman içinde herhangi bir artış görülmemiş hatta gerilediği tespit edilmiştir (Eurofond, 2014). Her ne kadar Türkiye’de seçimlere, seçmenlerin %88’i katıldığından dolayı Avrupa Birliği’ne oranla (%72) daha yüksek bir katılım gözlenirse de siyasette yer alma ve karar verme süreçlerine katılımın düşük olduğu belirtilmiştir. Aktif olarak siyasi parti veya sendika, toplantılarda yer alma, gösterilere katılma ve politikacı ve ilgili paydaşlarla iletişime geçme açılarından ele alınan siyasi katılımın Türkiye’de %7 oranında olduğu bulunarak Avrupa Birliği ülkelerine göre düşük bir seviyede kaldığı belirlenmiştir. Bunlara ait veriler Şekil 1’de daha ayrıntılı olarak incelenebilmektedir.



Notlar: S22: Son 12 ayda, aşağıdakilerden hangisini yaptınız? En az bir faaliyette bulunanların yüzdesini göstermektedir.
Kaynaklar: EQLS 2003; EQLS 2007; EQLS 2012.

Şekil 1. Türkiye’de Siyasette Aktif Olarak Yer Alma Eğilimleri (Eurofond, 2014, s.72)

Yukarıda açıklanan bilgiler doğrultusunda Türkiye’de siyasete katılımın sadece oy verme açısından yüksek olduğu ve bu nedenle katılımın düşük düzeylerde kaldığı söylenebilir. Aktif ve etkili siyasi katılımın göstergeleri olarak sendika vb. toplantısına katılma, protestolara katılma, dilekçe imzalama veya politikacı vb. ile irtibat kurma eğilimleri incelendiğinde, Türkiye’nin düşük düzeylerde ve Avrupa Birliği ülkeleri gerisinde kaldığı görülmektedir. Mısırlı-Özsoy’un (2010) 8. sınıf öğrencilerinin seçime ait politik ve sivil katılım boyutlarını incelediği çalışmanın sonuçları da öğrencilerin seçim aktivitelerine katılmak için isteklilik gösterdiği fakat gelecekte bir partiye katılma, yerel yönetim için aday olma gibi politik faaliyetlere katılmak istemediğini göstermekte ve Avrupa fonu raporunun sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sonuç olarak Türkiye’de bireylerin siyasi süreçlere etkin katılımını destekleyen unsurların işlevlerini yeterli düzeyde yerine getirmediğinden söz edilebilir. Bu noktada bireylerin aktif ve katılımcı olacak şekilde politik değer, davranış ve becerileri kazanmasında eğitim temel bir araç olarak görüldüğünden Türkiye’de bu amaçla yürütülen eğitim programları ve uygulamalarının incelenmesi, etkili bir siyasi katılımı olumlu yönde etkileyebilmek için sahip olması gereken özelliklerinin belirlenmesi bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılın gerektirdiği aktif katılımcı, demokratik vatandaşlık özelliklerine sahip bireylerin yetiştirilmesini kapsayan vatandaşlık eğitimi yeterli görülmemektedir (İnce, 2012).

Yukarıda bahsedilenler ışığında, bu çalışmada Türkiye’de ilk ve ortaöğretim seviyesinde vatandaşlık eğitimi ve sınıf uygulamalarının 2012 yılında Eurydice tarafından yayımlanan Avrupa’da Vatandaşlık Eğitimi raporunda yer alan beş genel başlık altında incelenmesi amaçlanmaktadır. Avrupa’da Vatandaşlık Eğitimi raporunda vatandaşlık eğitimi şu şekilde tanımlanmaktadır (s.1):

Vatandaşlık eğitimi, yaşadıkları toplumun refahı ve kalkınmasına katkı sağlamada gerekli bilgi, beceri ve tutumlara sahip öğrencileri aktif vatandaş olmaya hazırlayan okul düzeyinde eğitim boyutunu ifade eder. Bu tanım sadece sınıftaki öğretim ve öğrenmeyi değil aynı zamanda da okul hayatı ve topluluk faaliyetleri aracılığıyla kazanılan pratik deneyimleri de kapsamaktadır.

Vatandaşlık eğitimi, ilk olarak ailede başlayan ve daha sonra okullarda devam eden bir süreç olarak birey ve toplum arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak hak ve sorumlulukların nasıl yerine getirileceği bilgi ve becerisinin bireylere kazandırılmasıdır (Akdağ ve Taşkaya, 2013). Demokrasinin gerektirdiği davranışları kazandıran ve insan haklarına saygıyı bir yaşam şekline dönüştüren bir eğitim türü olarak, bireylerin siyasal faaliyetlere aktif olarak katılımını ve etkili karar almalarını teorik ve pratik bilgilere dayalı olarak sağlamayı amaçlamaktadır.

Türkiye'yi de kapsayan 31 Eurydice Ağı ülkesinde yürütülen araştırmada vatandaşlık eğitimine ait genel durum beş ana başlık altında incelenmektedir: 1) Müfredat amaçları ve organizasyon; 2) Okulda öğrenci ve veli katılımı; 3) Okul Kültürü ve öğrencinin topluma katılımı; 4) Ölçme ve değerlendirme; 5) Öğretmen ve müdürlere destek sağlamadır. Bu araştırmada, Türkiye'de vatandaşlık eğitimine ait genel mevcut duruma bu başlıklar altında değinilerek bireylerin siyasi katılımını arttırmada kritik olarak görülen vatandaşlık eğitimi ve uygulamaları için iyileştirmelerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Türkiye'de vatandaşlık eğitimiyle ilgili alanyazında ulaşılabilen bilimsel çalışmalara ait bulguların tartışıldığı bu araştırma, bir derleme çalışması olarak tasarlanmıştır. Derleme çalışmalarının güçlü yanı; aynı veya benzer alanlarda yapılmış çalışmaların bir araya getirilmesi ve genel bir değerlendirmeyle birlikte gözden kaçmış noktaların açığa çıkarılmasıdır (Gökmenoğlu, 2015). Araştırmanın betimleyici ve açıklayıcı verilerinin kaynağı; araştırma problemi ile yakından ilgili olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerdir. Veri kaynağı olarak YÖK tarafından onaylanmış lisansüstü tezler, bilimsel dergi makaleleri, vatandaşlık eğitimi ders programları ve bu alanda yayınlanmış araştırma raporları kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar beş temel kategori altında sunulmaktadır; 1) Öğretim programı ve organizasyon; 2) Okulda öğrenci ve veli katılımı; 3) Öğrencinin topluma katılımı; 4) Ölçme ve değerlendirme; 5) Öğretmen ve müdürlere destek sağlama. Bu bölümler altında Avrupa'da vatandaşlık eğitimine ilişkin mevcut duruma değinilerek Türkiye bağlamına ait bulgular açıklanmaktadır.

3.1. Öğretim Programı ve Organizasyon

Avrupa'da Vatandaşlık Eğitimi raporundan elde edilen bilgilere göre, Avrupa Birliği ülkelerinin çoğunluğunda vatandaşlık eğitimi ilköğretim veya ortaöğretim seviyesinde başlanarak zorunlu ayrı bir ders olarak öğretilmektedir. Bunun dışında birçok ülkede sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, din eğitimi kapsayan konuların içerisine entegre bir şekilde de eğitimi yapılmaktadır. Türkiye'de vatandaşlık dersi hem İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi eğitimi adında bağımsız bir ders hem de ara disiplin olarak farklı derslerin kazanımları içerisinde okutulmaktadır. Raporda Avrupa'da vatandaşlık eğitiminin dört temel hedefinden bahsedilmektedir. Bu hedefler; 1) siyasi okuryazarlığı elde etmek, 2) eleştirel ve analitik düşünceyi geliştirmek, 3) tutum ve değerler, 4) okulda veya toplulukta aktif katılımı güçlendirmektir. Vatandaşlık eğitimi ulusal ve uluslararası boyutta ele alınarak siyasi bilgi ve anlayış,

insan hakları ve demokratik değerler, eşitlik ve adalet kavramlarına eğitim programlarında sıkça yer verilmektedir.

Türk eğitim sisteminde vatandaşlık eğitimi planlı olarak ilk Tanzimat Dönemi'nde yer almıştır. Bu dönemde vatandaşlık eğitiminin en temel amacının devlet ve yurttaşlık bağlarının güçlendirilmesi olduğu belirtilmiştir (TTKB, 2010, s.4). Cumhuriyet sonrası döneme gelindiğinde, vatandaşlık eğitimiyle ilgili olarak ders kitaplarının içeriğinin ve vatandaşlık tanımının genel olarak ülkedeki siyasi değişim ve eğilimlerden etkilendiği söylenebilir. Türkiye'de cumhuriyet sonrası dönemi ders kitaplarında vatandaşlık tanımına ilk olarak 1929 yılı sonrası kitaplarında rastlanılmaktadır. Bu dönemin resmi vatandaşlık kitaplarından biri olan "*Vatandaş için Medeni Bilgiler*" ders kitabında millet ve vatandaş kavramlarının tanımlarına yer verilmiştir. Bu dönem kitaplarının hemen hemen tümünde vatandaşların hak ve özgürlüklerinden daha çok devlete karşı görev ve sorumluluklarına vurgu yapıldığı belirtilmektedir. Vatandaşlık dersinin kazanımlarıyla, vatandaşlık görevlerinin öğrenilmesi, askeri görevin yerine getirilmesi, temizlik, kibar davranma ve fiziksel olarak aktif kalma amaçlanmaktadır. Vatandaşlık kavramı bu dönemde siyasi, ırk ve dil birliği, ortak tarih ve ahlak anlayışına dayalı olarak tanımlanırken ilerleyen dönemlerde daha çok ırk ve dine dayalı olarak tanımlandığı ifade edilmektedir. 1946 yılı ve sonrasında çok partili yönetime geçilmesiyle birlikte demokrasi kavramı ve vatandaşlık hakları ders kitaplarında öne çıkmaya başlamıştır (İnce, 2012).

1926 ve 1936 programlarında *Yurt Bilgisi*, 1948 programında *Yurttaşlık*, 1968'den 1995 yılına kadar *Vatandaşlık Bilgisi* ismiyle yürütülen ders, 1996 yılında *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi* adını alarak ilköğretim 8. sınıflarda öğretimine başlanmıştır (Gömleksiz ve Kılınc, 2013; Sağlam ve Hayal, 2015). 1998 eğitim-öğretim yılından itibaren 7. ve 8. sınıflarda 1 ders saatinin *Vatandaşlık ve İnsan Hakları* dersi öğretimine ayrılmasına karar verilmiştir. 2005 yılında öğretim programlarının geliştirilmesinde benimsenen yapılandırmacı eğitim felsefesine dayalı disiplinler arası yaklaşım nedeniyle vatandaşlık eğitimi, ilköğretim derslerinin içerisine dahil edilerek uygulanmaya çalışılmıştır (Merey, Karatekin & Kuş, 2012). Ara disiplin olarak birçok ders ile ilişkilendirilirken, büyük bir ağırlığı sosyal bilgiler eğitimi içerisine dağıtılmıştır. 2008-2009 eğitim-öğretim yılında vatandaşlık eğitimi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kitaplarına dahil edilmiştir (İnce, 2012). 2011-2012 eğitim-öğretim yılında *Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi* dersi güncellenerek 8. Sınıflarda 1 saatlik ders olarak seçmeli dersler kapsamında zorunlu dersler kapsamına alınmıştır. *Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi* dersinin kazanımları; tematik bir yaklaşımla demokrasi ve vatandaşlıkla ilişkili temel kavramların öğretimi, insan haklarının önemi ve uygulanmasıyla ilgili bilgi, tutum ve davranış geliştirme çerçevesinde tasarlanmıştır (Gömleksiz ve Kılınc, 2013; TTKB, 2010). Son olarak Türkiye'de 2012 yılında 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitimden 4+4+4 zorunlu kademeli eğitime geçilmiş ve 2015-2016 eğitim öğretim yılından itibaren 8. Sınıflardaki Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinin, sadece ilk kademe, ilköğretim 4. sınıfta, zorunlu ve haftalık 2 ders saati olarak İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi adı altında, sınıf öğretmenleri tarafından okutulmasına karar verilmiştir (Er, Ünal ve Özmen, 2013). Ayrıca vatandaşlık eğitimi yönelik kazanımlar, İnsan Hakları ve Vatandaşlık ara disiplini olarak 1., 2. ve 3. sınıflarda Hayat Bilgisi; 4., 5. ve 6. sınıflarda sosyal bilgiler derslerinde yer almaktadır.

Türkiye'de güncel vatandaşlık eğitimi uygulamalarıyla ilgili olarak incelenen literatür ışığında aşağıdaki tespitlere varılabilir. Güncel vatandaşlık eğitime ait öğretim programlarında bir arada yaşama kültürüne sahip bireyler yetiştirilmesi amaçlanmakta (TTKB, 2010) ve buna ilişkin farklı kültürlerin bir arada yaşadığına dair Antakya örneği gibi örnekler ders kitaplarında yer verilmesine rağmen yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca sivil katılım (oy vermenin ötesinde), sivil halk ve demokrasi kavramlarına ilişkin ders kitaplarındaki açıklamaların zayıf kaldığı belirtilmiştir. Eğitim programlarının azınlıklara daha duyarlı, farklı cinsiyet, din, sınıf ve etnik kimlikleri daha fazla dikkate alan bir nitelikte olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. (İnce, 2012).

Vatandaşlık eğitimi, öğretim yöntemleri açısından değerlendirildiğinde Merey ve diğerleri (2012); temel hak ve özgürlükler, demokrasi, yönetim, görev ve sorumluluklar gibi konuların öğretiminin sadece bilgi

düzeyinde sınırlı kaldığını ifade etmektedirler. Vatandaşlık eğitiminde; bilgi kazandırmak kadar olumlu tutumların geliştirilmesi de ön planda olduğundan dolayı görsel materyalleri içermeyen ve ezbere dayalı öğretim yöntemleri yetersiz görülmektedir. Ünal (2012), sadece sözlü ve yazılı anlatım becerilerini geliştirmeye yönelik olmayan, uygulanabilir, farklı yöntem ve teknikleri içeren etkinliklerin öğrenme ve öğretme süreçlerinde yer alması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Başaran (2007), ilköğretim seviyesinde vatandaşlık ve insan hakları eğitim programının uygulanışını incelediği çalışmasında bu görüşü destekleyerek Türkiye’de ilköğretim seviyesinde öğretim programlarının bu konuda yetersiz olduğunu ve programların yaşanmış örnek olayların sunulması ve kavramların somutlaştırılmasını içerecek şekilde yenilenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu görüşe paralel olarak Tünkler (2013), vatandaşlık eğitimi dersinin soyut kavramlar içeren bir ders olduğuna, özellikle 2015-2016 eğitim-öğretim yılı itibarıyla verileceği 4. Sınıf öğrencilerinin Piaget’in 7-11 yaş arası somut işlemler döneminde olacağına ve bu nedenle soyut kavramların somutlaştırmayla aktarılması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Derslerin ezber yöntemiyle işlenmemesi ve görsel materyallerden yararlanılması gerektiği belirtilmektedir.

Etkili vatandaşlık eğitiminde; vatandaşlık değerleri, hak ve sorumlulukları, eşitlik, adalet gibi kavramları bilme çok önemli olsa da; davranışsal süreçlerinde desteklenmesi, faaliyet ve uygulamalarla birlikte öğretimin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012). Vatandaşlık eğitiminin bilgi düzeyini aşarak demokratik değer ve beceriler şeklinde verilmesi, demokratik ve siyasi katılıma ilişkin farkındalık, tutum ve davranışların kazandırılmasında daha etkili görülmektedir (Sadık ve Sarı, 2012). Karaman-Kepenekçi (2005) Türkiye’de insan hakları eğitiminin etkililiğini araştırdığı çalışmasında, etkili bir vatandaşlık eğitiminin eleştirel düşünme ve işbirliği becerilerini geliştirecek bir biçimde olması gerektiğini ifade etmektedir. İbrahimioğlu ve Öztürk (2003) çalışmalarında, vatandaşlık eğitiminde örnek olay yöntemine dayalı etkinliklerin öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, akademik başarıları ve derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucunu bulmuşlardır. Ayrıca öğretmenler tarafından sınıf içi etkinliklerde en sık drama, örnek olay ve tartışma yönteminin kullanıldığı fakat sınıf dışı etkinlikler konusunda öğretmenlerin kendilerini yeterli bulmadıkları da görülmektedir (Ersoy, 2007; Keleş ve Tonga, 2014). Bu noktada öğretmenlerin dersin amaçları doğrultusunda farklı etkinlikleri tasarlayabilecekleri ve ders kitaplarının da bunu destekleyecek özellikte olması gerektiği belirtilmiştir.

İlköğretim sosyal bilgiler dersi içerisindeki vatandaşlık eğitimi kazanımları incelendiğinde; sosyal katılım, karar alma ve girişimcilik becerilerinin yer aldığı görülmektedir. Sosyal katılımı destekleyecek kapsamda, sosyal eylemleri tanımlama, bireysel ve grupsal olarak ortak eylem planı oluşturma vb. becerilerin eğitim programlarına dahil edilmesi önerilmektedir (Merey ve diğerleri, 2012).

Ünal (2012) ortaöğretim 8. sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi öğretim programı ve ders kitaplarını incelediği çalışmasında, dersin öğretim programının diğer ders ve ara disiplin alanlarından bağımsız olarak hazırlandığını belirlemiştir. Öğretim programının özellikle seçme ve seçilme haklarının ötesine geçerek siyasi faaliyette bulunma hakkından hiç bahsetmediği de belirtilmiştir. Bunun dışında aile hayatının korunması, haberleşme, bilim ve sanat hakkı, basın özgürlüğü, çalışma ve sözleşme özgürlüklerine öğretim programı ve ders kitaplarında yer verilmediğini tespit etmiştir.

Sağlam ve Hayal (2015) 2015-2016 eğitim öğretim yılından itibaren İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin sadece 4. sınıflarda okutulmasıyla ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşlerini incelediği çalışmanın sonucunda, vatandaşlık eğitiminin ilkökul 4’le sınırlı tutulmasının kazanımların süreklilik göstermesini kısıtlayacağını belirtmiştir. Bilginin davranışa dönüştürülmesi uzun sürebilmektedir (Keleş ve Tonga, 2014). Bu dersin konularının sosyal bilgiler dersi ile bütünleştirilerek sosyal bilgiler dersinin haftalık ders saati sayısının artırılabilirliğini ifade etmişlerdir.

Özet olarak; vatandaşlık eğitiminin tek başına öğretim programında bir ders olmasının yanı sıra diğer derslere entegre edilerek verilmesi kazanımlarının süreklilik kazanması açısından önemli görülmektedir. Vatandaşlık eğitiminin İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi ve disiplinler arası kazanımları yeniden yapılandırılırken vatandaşlık ve demokrasiyle ilgili değer ve becerilerin aktif politik katılımı destekleyecek özellikte olmasına, uygulamaya dayalı bir anlayışla verilmesine yönelik etkinliklerin

öğretim programlarında yer almasına ve ara disiplin alanlarının göz ardı edilmemesine dikkat edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

3.2. Okulda Öğrenci ve Veli Katılımı

Avrupa'da Vatandaşlık Eğitimi raporunda, okulda öğrenci katılımı; sınıf temsilcilerinin seçilmesi, öğrenci konseylerinde veya okul yönetim birimlerinde öğrenci temsilcilerinin bulunmasını olarak açıklanmaktadır. Öğrencilerin okullarıyla ilgili fikir ve görüşlerini ifade edebilecek şekilde okul yönetiminde yer almasını sağlamak, öğrenci temsilcisi veya öğrenci konseyi seçimlerine katılımı arttırmak gibi okul içi demokratik uygulamaların okuldaki merkezi yönetmeliklerle desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir (Eurydice, 2012). Gerçek anlamda okulda öğrenci katılımı, öğrencilerin kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade etme hakkına sahip olmaları olarak açıklanabilir. Okul kurallarının belirlenmesi, derslerin programlanması veya sosyal etkinliklerin planlanmasında yetişkinlerle ortak çalışmaları öğrencilerin öğrenme ve öğretmeyle ilgili temel konularda görüş ve çözüm üretme konusunda sorumluluk ve deneyim sahibi olmasını sağlamaktadır. Katılım, ders konusu kapsamında öğrencilerin becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Çünkü vatandaşlık eğitimi, doğası gereği geleneksel öğretmen merkezli yöntemlerin aksine yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi destekleyen kazanımları içermelidir (Brien, 2014).

Bu bağlamda, vatandaşlık bilgi, beceri ve tutumlarının kavramsal olarak ezberletilmeden, öğrencilerin okuldaki uygulamalarla yaşayarak özümsemelerinin sağlanması amacıyla Türkiye'de Öğrenci Kurulu ve Öğrenci Meclisleri projeleri uygulamaya geçirilmiştir. 1990 yılında çocuk hakları sözleşmesinin kabulünün bir sonucu olarak Türkiye'de 2002 yılında uygulanan Öğrenci Kurulu projesinde, okulların öğrenciler arasından belirlediği delege adayları demokratik bir ortamda iki hafta boyunca propaganda yapmışlar ve okul sorunları ve bunlara ilişkin çözümleri de bildiri olarak sunmuşlardır. 2004-2005 eğitim öğretim yılıyla birlikte vatandaşlık eğitiminin etkililiğini arttırmak ve bu yolla öğrencilerin gelecek yaşamlarında etkin siyasal katılımlarını desteklemek amacıyla Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri projesi uygulanmaya başlamıştır. Bu projeye birlikte okul yönetiminde öğrencilere roller verilerek yönetimde öğrencilerin söz sahibi olması sağlanmaya çalışılmaktadır (Özcan ve Şeren, 2014). Okul meclisleri öğrencilerin dersler yoluyla bilişsel olarak kazandıkları bilgileri, duyuşsal olarak da edinmeleri sürecidir. Projenin uygulama süreci; seçim ve sandık kurulunun oluşturulması, propaganda, seçim ve seçim sonrası aşamalarını içermektedir. Bu süreç sonunda okul öğrenci meclislerinde belirlenen temsilciler il öğrenci meclislerinde okullarını, Türkiye öğrenci meclislerinde illerini temsil etme ve sorunları iletme hakkına sahip olmaktadır (Aslan, 2012). Konuyla ilgili araştırmalar, bu projelerin öğrencilerin gerçek yaşam deneyimleriyle öğrenmelerini destekler nitelikte olduğunu ve öğretmenlerin seçim ve temsil işlemlerinin düzenlenmesi, öğrencilere rehberlik edilmesi, tarafsız olarak toplantılara başkanlık yapma gibi uygulamalarda etkin olarak görevlerini yerine getirdiklerini gösterse de, süreçte bazı sorunlar yaşandığı da tespit edilmiştir (Güven, Çam ve Sever, 2013). Özcan ve Şeren (2014) ortaöğretimde okul yönetimine katılımı için sınıf temsilcisi seçilen öğrencilerle yaptığı çalışmaları sonucunda, öğrencilerin karara katılma süreçlerinden kaçındıkları ya da uzak tutulmakta olduklarını belirlemişlerdir. Mısırlı-Özsoy'un(2010) yaptığı araştırmada da, okul meclislerinin öğrencinin siyasi katılımına çok az bir etkisinin olduğu ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Okul Meclisleri uygulamasının etkililiğini arttırmak amaçlı gerekli değerlendirmelerin yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Konuyla ilgili araştırma (Biçer, 2007; Uyanık, 2009) sonuçlarına göre Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri projesinin işleyişinde ortaya çıkan sorunlar; öğrenci ve öğretmenlerin proje hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, öğrencilerin proje ilgi veya istek duymaması ya da ilgilerinin çabuk sona ermesi ve okulda gerekli demokrasi kültürünün oluşmamış olması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak; yönetici, öğretmen, öğrenciler, aileler kısacası tüm paydaşların proje hakkında bilgilendirilmesi, bilgilendirme amaçlı kitle iletişim araçlarının ve akademik çalışmaların işe koşulması, öğretim programlarının ve okul kültürünün buna uygun düzenlenmesi önerilmektedir. Ayrıca

öğretmenlerin istekli olma, rol model olma ve yeterli rehberlik yapabilme konusunda yeterliliklere sahip olması da önemli görülmektedir (Güven, Tertemiz ve Bulut, 2013).

Öğrencilerden oluşan okul meclislerinin yanı sıra öğrencilerin okul içinde üye olabilecekleri veya gözlemci olarak katılabilecekleri kurullar da bulunmaktadır. Türkiye’de Okullarda Çocuk Katılımı 2015 raporunda, öğrencilerin okul aile birliği, rehberlik hizmetleri, sosyal etkinlikler, öğretmenler kurulu, disiplin kurulu gibi süreçlerde görüşlerini bildirebilmeleri için yönetmeliklerin mevcut olduğu; fakat öğrencileri yakından ilgilendiren ders planlarının oluşturulması, derslerin nasıl işleneceği gibi konularda öğrencilerin görüşlerini bildirebilmeleri için herhangi bir düzenlemenin bulunmadığı belirtilmektedir (Tüzün ve Sarışık, 2015). Özellikle 2012 yılından itibaren seçmeli derslerdeki çeşitliliğin artırılması ve öğrencilere sunulan seçmeli ders hakkı konusunda, seçmeli derslerin öğrenciler tarafından seçilemediği, okul yönetimleri tarafından belirlendiği aktarılmaktadır (Akboğa, 2015).

Diğer yandan Türkiye’de okul yönetimi ve velilerin işbirliğiyle vatandaşlık eğitimi kapsamında gerçekleştirilen okul dışı eğitim imkanları, yönetmelikler çerçevesinde düzenlenmekte ve öğrencilerin aktif katılımı; okullara geziler, yarışmalar, tiyatro çalışmaları ve sergiler yoluyla sağlanmaya çalışılmaktadır. Fakat öğretmenlerin bu etkinlikler konusunda kendilerini yetersiz hissettikleri ve en az sıklıkta okul dışı etkinliklerden faydalandıkları görülmektedir (Ersoy, 2007; Keleş ve Tonga, 2014; Merey ve diğerleri, 2012).

Bireylerin ilk ve en temel davranışları kazandığı yer olarak aile kurumu; çocuğun toplumsal davranışlarının şekillenmesinde de belirli görevlere sahiptir. Vatandaşlık bilinci ve becerilerinin kazandırılmasında okullardaki eğitim ve öğretim yaklaşımları kadar ailenin yaklaşımı ve model olması da büyük bir öneme sahiptir. Güven ve diğerleri (2009), vatandaşlık bilincinin oluşmasında en önemli faktörlerin aile ve okul olduğunu belirtmiştir. Öğrenilenlerin, aile ile ders sonrasında da devam ettirilmesi ve öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olan yazılı medya veya televizyon programlarının seçiminde aile ile işbirliğine gidilmesi önemli görülmektedir (Başaran, 2007). Şiddet ve ayrımcılık unsurlarını içermeyen ve demokratik davranışları pekiştiren kitle iletişim araçlarının tercih edilmesine aile tarafından dikkat edilmesi gerekmektedir. Mısırlı-Özsoy (2010), ailelerin ev ortamında çocuklarıyla sosyal ve politik konular üzerine tartışmalarını artırma ve çocuklarını haberleri okuma ve takip etme konusunda teşvik etmelerinin beklendiğini belirtmektedir. Biçer (2007), demokratik uygulamalar konusunda ailelerin bilinçlendirilmesini; çocukların küçük yaşlardan itibaren demokratik tutum ve davranışları karakterlerinin bir parçası haline getirmesi yönünden önemli görmektedir. Aile ve okul arasında etkili işbirliği sağlanamaması bireysel ve toplumsal sorunlar doğurabilir. Vatandaşlık eğitimi sürecinde ailenin okuldan daha etkili bir yapı olduğunu ortaya koyan Keleş ve Tonga (2014); okulda öğretilen bilgi ve becerilerin aile tarafından pekiştirilip pekiştirilmediği ölçüde öğrenciler tarafından benimsediğini belirtmektedirler. Bulandere (2014) Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersini öğrenci görüşleri doğrultusunda incelediği çalışmasında, öğrencilerin bu derste öğrendiklerini içinde buldukları aile ortamları ya da çevrelerinde uygulama fırsatına sahip olmadıklarını belirlemiştir. Öğrencilerin edindikleri bilgileri tutum ve davranış olarak geliştirebilmeleri adına gerçek hayatta uygulamaları önemli görülmektedir. Bu kapsamda devlet kurumları ya da sivil toplum kuruluşlarının konu hakkında geliştirdikleri projeler yoluyla ailelerin bilgilendirilmesine ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Özet olarak, okulda öğrenci katılımını artırma amaçlı vatandaşlık eğitiminin uygulamaya yansımaları olan projeler hakkında tüm paydaşların bilgilendirilmiş ve kendi rolleriyle ilgili farkındalık kazanmış olmaları projeye ilgi ve istek duymaları açısından önemli görülmektedir. Türkiye bağlamında yürütülen Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri projesinde öğretmenlerin özellikle rehberlik yeterliliklerine sahip olmasına ve yöneticiler tarafından okulda bu kültürün yaşanmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu uygulamanın düzenli olarak izlenmesi, değerlendirilmesi ve etkililiğinin artırılması yönünde çalışmalar yapılabilir. Türkiye’de vatandaşlık eğitimi hususunda ailelerin katılımı ve desteği yetersiz olarak değerlendirildiğinden devlet kurumları ya da sivil toplum kuruluşları geliştirdikleri projelerde aile katılımı ve işbirliğini teşvik etme boyutuna daha fazla önem vermelidir.

3.3. Okul Kültürü ve Öğrencinin Topluma Katılımı

Öğrencileri değil tüm toplumu ilgilendiren bir süreç olarak vatandaşlık eğitimi sadece evde ve okulda gerçekleştirilen bir süreç olarak görülmemeli, yaşam boyu eğitim yaklaşımıyla ele alınarak yaşamın her alanında söz konusu olmalıdır. Yaşamın tüm alanlarında eğitim ve öğretimin yer alması gündelik yaşamda da öğrencilerin öğrendiklerini uygulayabilmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda günlük yaşamda gerçek hayata yönelik etkinlikler düzenlenmesi, okullarda sosyal kulüplerin aktif faaliyette olması, okul dışında sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlenmesi ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları öğrencilerin topluma aktif katılımlarını arttıracak etkenler olarak görülebilir.

Avrupa'da Vatandaşlık Eğitimi raporuna göre okul dışında vatandaşlıkla ilgili değer ve tutumları geliştiren ulusal çaplı projeler ve programlar yoluyla öğrencilerin özellikle son dönemde farklı etnik ve sosyo-ekonomik gruplardan öğrencilerin toplum faaliyetlerine katılımları desteklenmektedir. Araştırmaya katılan her ülke en az bir tane bu tür proje uygulamış olsa da öğrencilerin toplum faaliyetlerine katılımları için eşit fırsata sahip olmadıkları belirlenmiştir. Bu doğrultuda bu faaliyetlerin arttırılması gerekliliği belirtilmiştir.

Türkiye'de etkili vatandaşlık eğitimi için kamu dışı organizasyonların vatandaşlığın gerektirdiği niteliklerin kazandırılması amacıyla girişimleri de mevcuttur. Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları gibi konular hakkında bilinçlendirme ve farkındalık yaratmaya yönelik seminer ve toplantı faaliyetleri, raporlar yayınlayan çeşitli sivil toplum kuruluşları ve projeleri bulunmaktadır. Umut Vakfı'nın sponsorluğunda hazırlanan Yurttaş Olmak İçin kitabı vatandaşlık ve insan hakları eğitimi için etkili öğretim yöntemlerini açıklamaktadır (İnce, 2012). 2007 yılından itibaren faaliyette olan İnsan Hakları Eğitimi Ortak Çalışma Ağı; Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından desteklenen sivil toplum kuruluşları ağlarının güçlendirilmesine yönelik bir proje kapsamında sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin insan hakları merkezlerinden oluşan bir platformdur. 2015 yılında yayınladığı raporda 2015-2016 eğitim öğretim yılından itibaren okutulacak olan İnsan Hakları, Demokrasi ve Yurttaşlık Eğitimi taslak öğretim programına ilişkin değerlendirmeler paylaşılmış ve olası sorunlara dikkat çekilmiştir. 2007 yılında faaliyete geçen Çocuk Çalışmaları özellikle Türkiye'de çocuk haklarının hayata geçirilmesi amacıyla eğitim materyalleri sunmakta ve modelleri geliştirmektedir. 2015 yılında Sabancı Üniversitesiyle birlikte yürüttükleri Demokratik Okullara Projesi ile öğrenciler ve diğer tüm paydaşların eğitimde karar alma süreçlerine aktif katılımının ve bu doğrultuda demokratik vatandaşlık ve insan haklarına ilişkin bilgi, beceri ve olumlu tutum edinmelerinin desteklenmesi amaçlanmıştır.

Gövercin'in (2013) bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının demokrasi ve insan hakları eğitimine katkılarını incelediği araştırması sonucunda, bu kuruluşların daha verimli olabilmeleri için farklı sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğinin geliştirilmesi, çalışmalarının medya yoluyla daha fazla yayılması, kuruluşların daha tutarlı ve bütünsel amaçlar geliştirmeleri ve devletin örgün ve yaygın eğitim kurumları ile işbirliğinin arttırılmasıyla daha etkili projeler üretebilmeleri gerekliliğini ifade edilmektedir.

3.4. Ölçme ve Değerlendirme

Vatandaşlık eğitimi genellikle uygulamaya dayalı olarak verildiğinden uygun değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrencinin okulda ve toplumda katılımını değerlendirmek amacıyla sertifikayla aktif katılımları ya da mezuniyet gerekçesi olarak belirli bir saat toplum hizmeti zorunluluğu değerlendirme örnekleri olarak verilmektedir. Raporunda ayrıca öğrenci değerlendirmesine ek olarak ulusal çapta eğitim ve öğretim değerlendirmelerinin vatandaşlık eğitimi de kapsamı Avrupa'da yaygın bir uygulama halini alarak ulusal denetim süreçlerinin buna göre yürütülmekte olduğu belirtilmiştir (Eurydice, 2012).

Vatandaşlık eğitiminde ölçme ve değerlendirme süreçleriyle ilgili araştırmalar salt ezbere dayalı ya da sonuç odaklı değerlendirmelerin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Ders sonrasında kullanılan nicel

ölçme teknikleri bilgi seviyelerini ortaya koyabilmekte ama tutumların belirlenmesinde yetersiz bulunmaktadır. Öğrencilerin bilgi düzeyleri ve aynı zamanda tutumlarını da beraber ortaya koyabilecekleri hem süreç hem de sonuç odaklı bir ölçme değerlendirme anlayışına yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Performansa dayalı değerlendirme gibi yöntemlerin tek başına kullanılmasındansa, ölçme ve değerlendirme süreçlerine farklı tekniklerin dahil edilmesinin süreci daha sağlıklı kılacağı ifade edilmektedir (Başaran, 2007; İHEA, 2015).

2015 yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından yayımlanan İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi taslak programında ölçme ve değerlendirme sürecinde gözlemlere öncelik verilerek öğrencilerin gelişim düzeylerinin incelenmesi ve buna bağlı olarak öğrenme eksikliklerinin giderilmesini içerecek şekilde tasarlanmaktadır. (TTKB, 2015) Burada gözlemci olarak öğretmenlerin seçici algısının değerlendirmelerin geçerliğini etkileyebileceği ya da dışsal davranışların dışında kalan öğrenmelere de odaklanıp odaklanmayacağı da sorun oluşturabileceği söylenebilir.

3.5. Öğretmen ve Müdürlere Destek Sağlama

Vatandaşlık eğitimine yönelik öğretmen yeterlikleri genel olarak tarih veya coğrafya gibi ortaöğretim uzmanlık alanlarıyla ilişkilendirilmektedir. Raporda sadece İngiltere ve Slovakya'nın öğretmen adaylarına vatandaşlık eğitim uzmanı olma fırsatı sağladığı belirtilmektedir. Son 10 yılda vatandaşlık eğitimine ilişkin güncellemelere sürekli mesleki gelişim programlarında, nadiren de olsa temel öğretmen eğitim programlarında da karşılaşılmaktadır. Öğretmenlerin mesleki gelişimi amacıyla internet siteleri, el kitapçıkları ya da eğitim materyalleri gibi kaynakların sağlanması Avrupa'da gittikçe yaygınlaşmaktadır (Eurydice, 2012).

Türkiye'de 2005 eğitim öğretim yılı itibarıyla vatandaşlık eğitimi gibi birçok ara disiplin alanı diğer derslerle ilişkilendirilmiş olarak verilmektedir. Yapılan araştırmalarda ara disiplin alanlarına ait kazanımların ne ölçüde gerçekleştirildiğinin belirsiz olduğu çünkü öğretmenlerin bu ara disiplinlerin kendisinden, işlevi, uygulanma ve değerlendirme süreçlerinden habersiz olduğu ortaya konmaktadır (Bümen, 2005; Taş, 2010). Bu noktada Genç ve Güner (2012), hizmet içi eğitim seminerlerinin içeriğinin, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri projesini içeren şekilde düzenlenebileceğini böylece öğretmenlerin projeye yönelik ilgilerinin arttırılabileceğini belirtmektedir. Ayrıca çalışmalar öğretmenlerin sınıf içerisinde drama, örnek olay ve tartışma yöntemlerine başvurdukları fakat gezi gibi sınıf dışı etkinliklerde kendilerini yetersiz hissettikleri ve en az bunlardan yararlandıklarını ortaya koymaktadır (Ersoy, 2007; Keleş ve Tonga, 2014).

Bahsedilenlere paralel olarak, öğrencilerin bu davranışları geliştirmesine imkan sağlayacak demokrasi ilke ve kültürünün yaşanmasına olanak veren bir şekilde okulların yapılandırılması önemli görülmektedir. Eğitim yöneticilerinin eğitsel liderlik görevini yerine getirirken, tüm çalışanların sorumluluklarını harekete geçirmeleri ve okullarını buna uygun bir yaşam alanı olarak hazırlamaları gerekmektedir (Doğanay ve Sarı, 2004). Öğretmenler tarafından derslerin daha demokratik bir sınıf kültüründe yürütüldüğünde öğrencilerin siyasal ilgi ve katılımlarının olumlu yönde etkilendiği de görülmektedir (Wiseman, Astiz, Fabrega ve Baker, 2011).

Uyanık (2009), bu uygulamaların başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görev, yetki ve sorumluluklarını açık olarak ifade eden düzenlemelerin gerekliliğine de vurgu yapmıştır. Keleş ve Tonga (2014) tarafından yapılan araştırmaya katılan öğretmenler; okul idaresi veya Milli Eğitim bünyesinde vatandaşlık eğitimine ilişkin herhangi bir proje ya da eğitim düzenlenmediğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda vatandaşlık eğitiminin hedeflerine ulaşması amacıyla bir hizmet içi eğitim programına ihtiyaç duyulduğu sonucu çıkarılabilir. Özellikle 2014-2015 eğitim öğretim yılı itibarıyla 4. sınıf düzeyinde sınıf öğretmenleri tarafından İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin verileceği göz önünde bulundurulduğunda, sınıf öğretmenlerine yönelik bir hizmet içi

eğitiminin gerekliliği görülebilir. Bu konu hakkında İnsan Hakları Eğitimi Ortak Çalışma Ağı 2015 yılında yayınladığı İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin taslak öğretim programına ilişkin görüşlere yer verdiği raporunda; özellikle 4. sınıflarda dersi yürütecek olan sınıf öğretmenlerinin uygun bilgi, beceri, tutum ve davranışlar açısından kapasitelerinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmasına ve gerekli önemlerin alınmasına dikkat çekmektedir (İHEA, 2015). Bu noktada Özmen (2011), vatandaşlık bilincinin aktarılması konusunda daha hassas olan alan öğretmenlerinin bu derse girebileceklerini belirtmektedir.

Özet olarak; vatandaşlık eğitiminin etkili bir şekilde amacına ulaşabilmesi için öğretmen ve yöneticilere destek sağlamak adına; vatandaşlık eğitiminin amacı, içeriği ve uygulandığı hakkında tüm öğretmen ve yöneticileri bilgilendirici nitelikte hizmet içi eğitim programları geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Düzenlenecek hizmet içi eğitim programlarının katılımcı kitlesinin önümüzdeki dönemde dersi yürütecek olan sınıf öğretmenlerini içermesi ve konuyla ilgili uygulama ve çalışmaları paylaşabilmeleri öncelikli bir ihtiyaç olarak değerlendirilebilir. Ayrıca öğretmenlerin, vatandaşlık eğitiminde kullanılabilecek gezi vb. gibi sınıf dışı etkinlikler konusunda hizmet öncesi dönemde ve hizmet içi eğitim yoluyla eğitilmesi sağlanabilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Vatandaşlık eğitimi; içinde buldukları topluma katkı sağlayacak bilgi, beceri ve tutumları kazandırması ve genç bireylerin siyasi olarak aktif katılımı güçlendirmesi açısından Türkiye’de ve birçok ülkede ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerine zorunlu ayrı bir ders ya da diğer derslerin içinde bütünleşik bir şekilde okutulmaktadır.

Türkiye’de 2015-2016 eğitim öğretim yılı itibarıyla ilköğretim 4. sınıfta zorunlu ve haftalık 2 saat *İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi* dersi olarak sınıf öğretmenleri tarafından okutulacaktır. Ayrıca *İnsan Hakları ve Vatandaşlık* ara disiplini olarak hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde de yer almaktadır.

Araştırma sonucuna göre, günümüze kadar olan vatandaşlık eğitimine ait öğretim programlarında sosyal sınıf, din, dil ve etnik köken gibi farklılıklara gereken önemin verilmediği görülmektedir. Özellikle farklı kültür ve toplumlar arasındaki artan ilişkilerin bir sonucu olarak çok kültürlülük ve buna ait öğeleri içerecek şekilde vatandaşlık eğitimi kazanımlarının yapılandırılması gerekmektedir. Keskin ve Yüceer (2013) araştırmalarında bu görüşü desteklemekte ve Türk eğitim sisteminde çok kültürlülüğe gereken önemin verilmesine dikkat çekmektedir. Buna ek olarak kazanımların; sosyal katılımı destekleyecek beceriler açısından da geliştirilmesi gerekli görülmektedir.

Vatandaşlık eğitiminin, ilköğretim birinci kademe 4. sınıf ile sınırlı tutulmasının, kazanımların süreklilik göstermesini engelleyeceği öne sürülmektedir. Kazanımların sürekliliğin sağlanması amacıyla farklı sınıf seviyelerinde ayrı zorunlu ders veya ara disiplinler olarak okutulması önerilebilir. Fakat dersin öğretim programı ve ara disiplin alanlarının birbiriyle ilişkili olarak hazırlanmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. 5. ve 6. sınıflarda sosyal bilgiler dersinin haftalık saat sayısı arttırılabilir ya da sosyal bilgiler dersi kapsamında öğretilen tarih, coğrafya ve vatandaşlık konuları ayrı birer ders olarak okutulabilir.

Vatandaşlık eğitiminde kullanılan öğretim yöntemlerinin, bilgiyle birlikte beceri ve tutumları da kazandırabilmesi amacıyla aktif, eleştirel düşünme ve işbirliği becerilerini geliştiren, öğrenen merkezli özellikte olması önemli görülmektedir. Öğrenciler derse aktif olarak katılmadıklarında, vatandaşlık eğitimi kazanımlarını edinme düzeyleri yeterli olmamaktadır (Öksüz ve Kansu, 2015). Öğrencilerin vatandaşlık eğitimine yönelik kazanımlara erişme düzeyleri düşük bulunmaktadır (Ersoy, 2014). Bu amaçla dersin öğretim programları ve ders kitaplarının; örnek olay, problem temelli öğretim, görsel materyal ve teknoloji, gezi vb. sınıf dışı etkinliklerin kullanımını destekleyecek şekilde hazırlanması önerilebilir.

Vatandaşlık eğitimi değerlendirme süreçlerinde sadece ezbere dayalı ya da sonuç odaklı değerlendirmeler yetersiz görülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını ortaya koyabilecekleri süreç odaklı değerlendirmeler önerilmektedir. Performansa dayalı değerlendirmeler, topluma hizmet uygulamaları ya da sertifikaya dayalı yöntemlerin ilk ve ortaöğretim seviyesinde geliştirilmesi önerilebilir. Özellikle 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi öğretim programında yer alan öğretmen gözlemlerine dayalı bir ölçme ve değerlendirme yaklaşımı daha çok öğretmenin gözlem becerilerine dayandığından yeterli ve geçerli bir değerlendirme yöntemi olmayabilir.

Öğrencilerin kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade edebilmeleri olarak açıklanan öğrenci katılımına yönelik Türkiye’de güncel olarak Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri projesi uygulanmaktadır. Öğrencilere kendilerini ve okullarını temsil etme, görüş ve sorunlarını üst kurumlarda ifade etme hakkı tanınan bu proje ve benzer süreçlerle ilgili bazı sorunlar da bulunmaktadır. Öğrencilerin karar alma süreçlerinden kaçındığı ya da uzak tutulduğu, öğretmen ve öğrencilerin yeterli bilgiye ya da isteğe sahip olmadığı görülmektedir. Öğrencileri ilgilendiren bir konu olarak öğrencilere sunulan seçmeli derslerin okul yönetimleri tarafından belirlenmesi söz konusudur. Vatandaşlık eğitimine yönelik okul dışı etkinliklerden de yeterli sıklıkta faydalanılmamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulamaların değerlendirilmesi, yeni araştırmalarla öğrencilerin karar alma süreçlerine katılmama sebepleri, öğretmen ve öğrencilerin istek duymama sebepleri ortaya konulabilir. En az okul kadar etkili olan bir diğer kurum olarak ailelerin de işbirliği yoluyla bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesine ihtiyaç duyulduğundan kamu ya da kamu dışı kuruluşlar tarafından vatandaşlık eğitimi kapsamında yeni uygulamalar ve projeler geliştirilirken veli katılımına da gereken önem verilmelidir. Öğrencinin topluma katılımını destekleyen faaliyetler açısından tüm paydaşların dahil edildiği, farklı kuruluşların ortak işbirliğiyle uygulanan projeler bulunmaktadır. Bu projelerin farklı medya araçları yoluyla yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Son olarak; uygulayıcılar olarak en çok pay düşen öğretmenlerin ve yöneticilerin demokratik bir sınıf ve okul kültürü yaratmak için gerekli yeterliklere sahip olması önemli görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin derslerindeki ara disiplinlerden haberdar olmadıkları belirlendiğinden, İnsan Hakları ve Vatandaşlık ara disiplinine ait kazanımlardan öğretmenlerin haberdar olması sağlanmalıdır. Buna ek olarak, öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminin yaşama dönük uygulaması olarak değerlendirilebilecek sınıf dışı faaliyetlerde kendilerini yetersiz buldukları da görülmektedir. Öğretmenlerin, insan hakları ve vatandaşlık eğitiminde yetersiz oldukları görülmektedir (Ülger ve Yel, 2013). Bu bağlamda öğretmenlere yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim programlarının; demokratik bir sınıf ortamı oluşturma becerilerini kazandırma, İnsan Hakları ve Vatandaşlık ara disiplini hakkında bilgilendirme ve sınıf dışı öğrenme etkinlikleri hakkında geliştirmeye yönelik uygulamalı bir eğitim şeklinde hazırlanması önerilmektedir. Özellikle 2015-2016 eğitim öğretim yılında İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin 4. sınıflarda sınıf öğretmenleri tarafından haftada 2 saat okutulacak olmasından dolayı, sınıf öğretmenlerinin bilgi, beceri ve tutumlarının değerlendirilmesi ve bu doğrultuda hizmet içi eğitim programlarının geliştirilmesi bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Etkili bir vatandaşlık eğitimi, öğretmenlerin konu alanı bilgisine sahip olması kadar tutumlarına da bağlı görülmektedir (Kayhan ve Yıldırım, 2014). Sınıf öğretmenliği programlarının ders içerikleri incelenebilir ve programlarda vatandaşlık, demokrasi, insan haklarına eğitime yönelik öğretmen adaylarının görüşleri de alınabilir.

Kaynakça

- Akboğa, H. M. (2015). *Türkiye’de okullarda çocuk katılımı: çocuklar için güncel durum raporu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akdağ, H. & Taşkaya, S. M. (2013). Vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri. R. Turan (Ed.) & K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (3. Baskı) içinde (293-318). Ankara: A Pegem Akademi Yayıncılık.
- Altan, C. (2011). Eğitim–siyasal eğilim ilişkisi: Mersin örneği. *CÜ İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 313-329.
- Aslan, A. (2012). İlköğretim okulları yönetici, öğretmen ve öğrenci temsilcilerinin demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesine ilişkin algıları. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Banks, J. A. (2008). Diversity, group identity, and citizenship education in a global age. *Educational researcher*, 37(3), 129-139.
- Başaran, T.. (2007). İlköğretim okullarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının uygulanışına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Biesta, G., & Lawy, R. (2006). From teaching citizenship to learning democracy: overcoming individualism in research, policy and practice. *Cambridge journal of education*, 36(1), 63-79.
- Bicer, B. (2007). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi ile öğrencilerde demokrasi kültürü kazanımlarının ortaöğretim öğretmenlerince değerlendirilmesine yönelik bir analiz (Kütahya örneği). *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bruen, J. (2014). Politics: interest, participation and education. Comparing the Republic of Ireland with Germany. *Irish Educational Studies*, 33(1), 37-55.
- Bulandere, V. (2014). Öğrencilerin Vatandaşlık ve Demokrasi Dersi Eğitimi Kazanımlarını Elde Etme Düzeyleri ve Derse Yönelik Görüşleri (Erzurum İli Örneği). *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Erzurum Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bümen, N. T. (2005). Öğretmenlerin Yeni İlköğretim 1–5. Sınıf Programlarıyla İlgili Görüşleri ve Programı Uygulamaya Hazırlayıcı Bir Hizmetiçi Eğitim Çalışması Örneği, *Ege Eğitim Dergisi*, 6 (2), 21–57.
- Doğanay, A., & Sarı, A. G. M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 39(39), 356-383.
- Er, H., Ünal, F. & Özmen, C. (2013). 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinin 4. sınıfa alınmasına ilişkin görüşler üzerine bir araştırma. *International Journal of Social Science*, 6(8), 179-196.
- Ersoy, A. F. (2007). Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Yayımlanmamış doktora tezi*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ersoy, A. F. (2014). Active and democratic citizenship education and its challenges in social studies classroom. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55, 1-20.
- Eurofound (2014). *Yaşam kalitesi eğilimleri – Türkiye: 2003–2012*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

- Eurydice (2012). Avrupa'da vatandaşlık eğitimi. Brussels: Eurydice. 06.06.2015 tarihinde http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139TR_HI.pdf adresinden alınmıştır.
- Genç, S. Z. & Güner, F. (2012). İlköğretim öğretmenlerinin Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi'ne yönelik görüşleri (Çanakkale ili örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (3), 747-766.
- Gökmenoğlu, T. (2015). Geniş Açık: Modeller ve yaklaşımlar açısından Türkiye'de program değerlendirme çalışmaları. *İjocis*, 4(7), 55-70.
- Gömlüksiz, M. N. & Kılınc, H. H. (2013). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi kazanımları ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Electronic Turkish Studies* 8(12), 555-568, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gövercin, G. (2013). İnsan hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının demokrasi ve insan hakları eğitimine katkısı. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güven, S. Tertemiz, N. ve Bulut, P. (2009). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimine yönelik sınıf öğretmen görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 149.
- Güven, M., Çam, B. & Sever, D. (2013). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri uygulamalarının ve kazanımlarının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 1-23.
- Hablemitoğlu, Ş & Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.
- İbrahimoğlu, Z., & Öztürk, C. (2013). Sosyal bilgiler dersinde örnek olay yöntemi kullanımının öğrencilerin akademik başarıya karşı tutum ve eleştirel düşünme becerileri üzerine etkileri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (2).
- İnce, B. (2012). Citizenship education in Turkey: inclusive or exclusive. *Oxford Review of Education*, 38(2), 115-131
- İnsan Hakları Eğitimi Ortak Çalışma Ağı (İHEA). (2015). İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin taslak öğretim programına ilişkin görüşler. 20.06.2015 tarihinde <http://www.ihea.net.tr/haberler/63-ilkokul-4-sinif-insan-haklari-yurttaslik-ve-demokrasi-dersi-taslak-ogretim-programi-na-iliskin-gorusler> adresinden alınmıştır.
- Karaman-Kepenekçi, Y. (2005). A study of effectiveness of human rights education in Turkey. *Journal of Peace Education*, 2(1), 39-55.
- Kayhan, H. N., & Yıldırım, E. (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Üye Bazı Ülkelerin Sosyal Bilimler Öğretmenliği Eğitim Programlarının İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 79-95.
- Keleş, H., & Tonga, D. (2014). Öğrencilerin Vatandaşlık Bilincini Etkileyen Faktörlere İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 14 (2), 61-85.
- Keskin, S. C., & Yüceer, D. (2013). Danimarka'da vatandaşlık eğitimi. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(1), 97-120.
- Merey, Z., Karatekin, K. & Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: Karşılaştırmalı kuramsal bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (3), 795-821.

- Mısırlı-Özsoy, A. (2010). 8th grade students' perceptions of civic issues and participation in electoral, political and civic activities, *Yayımlanmamış doktora tezi*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Öksüz, Y., & Kansu, C. Ç. (2015). According to the opinions of teachers and students active citizenship education in elementary school. *Mevlana International Journal of Education*, 5(1), 10-25.
- Özcan, G. E. & Şeren, M (2014). Ortaöğretim okullarındaki öğrencilerin okul yönetiminin karar verme sürecine katılımları. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(2), 111-126.
- Özmen, C. (2011). Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık aktarımı yaklaşımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 435-455.
- Sadık, F. ve Sarı, M. (2012). Çocuk ve demokrasi: ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1 (1), 48-62.
- Sağlam, H. İ. & Hayal, M. A. (2015). Sınıf öğretmenlerinin "İnsan Hakları, Yurttaşlık Ve Demokrasi" dersinin ilkokul 4. sınıfta yer almasına ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 207-217.
- Taş, İ.D. (2010). 2005 ilköğretim programının hazırlanmasında görev alan ara disiplinler komisyonu üyelerinin ve sınıf öğretmenlerinin ara disiplin yaklaşımı konusundaki bilgi durumunun ve görüşlerinin belirlenmesi, *Yayımlanmış yüksek lisans tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tazebay, A. (2009). Eğitimin politik temelleri. S. Erkan (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (99-101). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Tünkler, V. (2013). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi programında yer alan soyut kavramların, becerilerin ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasına ilişkin metaforik bir yaklaşım. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TTKB (2010). İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı. 25.06.2015 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72> adresinden alınmıştır.
- TTKB (2015). İlkokul (4. sınıf) İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi (Taslak) Öğretim Programı. 26.02.2015 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_05/14113550_insan_haklari_yurttalkvedemokrasi_taslak.pdf adresinden alınmıştır.
- Tüzün, İ. & Sarıışık, Y. (2015). *Türkiye'de okullarda çocuk katılımı: Durum analizi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 26.06.2015 tarihinde http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/DOD_DAR_kitap_baski.pdf adresinden alınmıştır.
- Uyanık, S. (2009). Ortaöğretim kurumlarında demokrasi eğitimi ve okul meclisleri uygulamalarına ilişkin öğrenci görüşleri. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ülger, M. & Yel, S. (2013). Ara disiplin alanı olarak insan hakları ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili ilköğretim öğretmenlerinin yeterlik algıları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 19-32.
- Ünal, F. (2012). Ortaokul 8. Sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi öğretim programı ve ders kitaplarında insan hakları üzerine bir çözümleme. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 110-127.

Quintelier, E. (2013). Engaging adolescents in politics: The longitudinal effect of political socialization agents. *Youth & Society*, 47 (1), 51-69.

Wiseman, A. W., Astiz, M. F., Fabrega, R., & Baker, D. P. (2011). Making citizens of the world: the political socialization of youth in formal mass education systems. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 41(5), 561-577.

Extended Abstract

Purpose

The political interest the people have, and the extent they directly participate in these political processes determine the political participation of the individual. Altan (2011) defines political participation as the political interest and tendency of an individual under the effect of social factors. Due to the fact that political participation is affected by many individual and environmental factors in addition to education having a significant duty in political participation, political interest of the individuals, the extent they obtain their value judgements and, as a result, their level of active participation to politics may differ (Quintelier, 2013). It's considered inadequate that the individual has awareness on the rights and obligations he has, and that he casts ballot, and political participation on higher level is associated with the actions actively carried out by the individual.

When European Fund 2014 reports is analysed, providing comparative data with European Union countries regarding political interest and participation tendencies in Turkey between the years 2007-2012, it can be said that participation to politics in Turkey is high solely in terms of voting and therefore the participation is on low levels. When tendencies towards participation in meetings such as union, etc., participation in protests, signing petitions or making contact with a politician, etc. are analysed as indicators of an active and effective political participation, it can be seen that Turkey is on low levels and behind European Union countries.

In this study, citizenship education and classroom implementations in Turkey on elementary and secondary school levels are analysed under five main titles included in the Report of Citizenship in Europe published by Eurydice in 2012. 1) Curriculum targets and organization; 2) Student and parent participation in school; 3) School Culture and student's participation in meetings; 4) Assessment and evaluation; 5) Providing the teachers and principals with support.

Method

This study, in which findings belonging to scientific studies accessible in the literature regarding the citizenship education in Turkey are discussed, was designed as a compilation study.

Findings

Citizenship education is taught as a separate compulsory course or integrated in other course in Turkey and in many countries on elementary and secondary school levels in terms of enabling young people to earn knowledge, skills and attitudes to contribute into the society they live in, and to strengthen their active political participation. In Turkey, as of 2015-2016 school year, the course named Human Rights, Citizenship and Democracy will be taught by class teachers 2 hours a week as a compulsory course in elementary school 4th grade. Furthermore, life science and social studies courses are also available as an interim discipline of Human Rights and Citizenship.

Conclusion and Discussion

It's asserted that limiting citizenship education to elementary school first level 4th grade will prevent the continuity of gains. It may be suggested that it be taught as a compulsory separate course or as interim disciplines on different grade levels in order to provide continuity of the gains. When students do not actively participate in the course, their levels of obtaining citizenship education gains are not sufficient (Öksüz and Kansu, 2015). For this purpose, it may be suggested that the curricula and course books of

the course be prepared in a way they support the use of extra-class cases, problem-based teaching, visual material and technology, tours, etc.

Process-oriented evaluations, community service practices or certificate-based methods, in which the students can put forward their knowledge, skills and attitudes, are suggested in citizenship education evaluation processes.

It is seen that the students in schools abstain from or are kept out of expressing their opinions on issues concerning them or from decision-making processes, and that the teachers and students do not have adequate knowledge or will. Extra-school events regarding citizenship education are not utilized in adequate frequency. Parents, as a body which is as effective as the school, are also required to be informed and have their awareness raised through collaboration.

Finally, it is also seen that the teachers find themselves insufficient in extra-class activities which can be evaluated as life-oriented practice of citizenship education. Particularly due to the fact that Human Rights, Citizenship and Democracy course will be taught in 4th grades by class teachers 2 hours a week in the 2015-2016 school year, assessment of knowledge, skills and attitudes of class teachers, and development of intra-service education programs accordingly are considered a necessity. An effective citizenship education depends both on teachers' having subject field knowledge, and on their attitudes (Kayhan and Yıldırım, 2014).